

Lýðræði á undir högg að sækja

Kjallari

Dorvaldur Gytfason

Fram yfir miðja 19. öld mátti telja lýðræðisríki heimsins á fingrum annarrar handar. Einræði var reglan eða fáræði, lýðræði var sjaldgæf undantekning. Mannréttindi voru fótum troðin eins og ekkert væri sjálfsgæðara. Um aldamótin 1900 voru lýðræðisríkin orðin nokkum veginn jafnmörg einræðisríkjum, en fáræði einhvers staðar á bilinu milli einræðis og lýðræðis var algengasta stjórnskipanin. Eftir síðari heimsstyrjöldina fjölgaði einræðisríkjum mun örar en lýðræðisríkjum. Þetta voru þau ár þegar Sovétríkin sálu og kommúnistaríkin í kringum þau köst- uðu löngum skugga t.d. yfir Afríku, þar sem löndin tóku sér sjálfstæði eitt af öðru án þess að skeyta um lýðræði.

Taflíð snerist við eftir 1970, þegar einræðisríkjum tók að fækka í Evrópu (Grikkland, Portúgal, Spánn) og víða í þróunarlöndum, og síðan enn frekar við fall kommúnismans um 1990, þegar 25 ný lýðræðisríki komu til skjalanna. Nú eru aðeins 20 einræðisríki í heiminum á mótis tæplega 100 lýðræðisríkjum og rösklega 50 fáræðisríkjum (hér er miðað við lönd með 500.000 íbúa eða fleiri). Lýðræðið heldur áfram sigurgöngu sinni í krafti skýrra yfirburða umfram einræði og fáræði, þar sem fámennar klíkur ráða fóð án fulls tillits til almannahags. Höfuðkostur lýðræðisins er sá, að lýðræðislegum ákvörðunum þurfa allir að una, hvort sem þeir telja þær réttar eða rangar.

Skuggar

Því er þessi saga rifjuð upp, að skugga ber nú á framsókn lýðræðisins. Frá lokum síðari heimsstyrjaldarinnar hafa margir skoðað Bandaríkin sem

Sjálfstæðisflokkurinn og meðreiðarsveinar hans hafa greitt lýðræðinu í landinu þungt högg.

tryggan bakhjarl og framvörð lýðræðisins. Bandarískt einkaframtak var dád fyrirmynd heimsins, þar til í ljós kom 2008, að bankakerfið þar vestra stóð á brauðfótum og þurfti gríðarlega meðgjöf frá skattgreiðendum til að girða fyrir algert hrun. Ekki bara það: alríkisstjórnin í Washington neyddist til að þjódnyta General Motors, stærsta bílafyrirtækið, höfuðjásnið í kórónu bandarískis einkaframtaks. Og nú fara repúblíkanar á Bandaríkjaþingi fram á afturköllun lýðræðislegar ákvörðunar þingsins og forsetans um heilbrigðisþryggingar handa fátæku fólki með hótun um að knýja ríkisstjórnina öðrum kosti í greiðsluþrot með ófyrirsjáanlegum afleiðingum fyrir efnahagslíf landsins og heimsins. Þeir svífast einskis. Bandaríkin standa nú eins og reyttur kjúklingur frammi fyrir gömlum vinum sínum og aðdáendum víða um heim og heima fyrir - kjúklingur með kjarnavopn.

Hvenær tók að halla undan fæti? Sumir telja, að afsögn Nixons forseta 1974 í kjölfar uppljóstrana um aðild hans að innbroti í höfudstöðvar demókrata í Watergate-byggingunni í Washington hafi fyllt marga repúblíkana hefndarhug og til þess megi rekja upphaf þeirrar úlfúðar, sem markar samskipti flokkanna tveggja á Bandaríkjaþingi. Aðrir telja, að ákvörðun Hæstaréttar Bandaríkjanna um að stöðva endurtalningu atkvæða í Flórída í forsetakjörinu 2000 og skípa George W. Bush forseta með fimm atkvæðum gegn fjórum eftir flokkspólitískum línur

hafi rofið fríðinn. Spilltasta ákvörðun Hæstaréttar frá öndverðu, sagði Alan Dershowitz, lagaprófessor í Harvard-háskóla, í bók um málið 2001.

Þungt högg

Þessi nýliðna hömningarsaga Bandaríkjanna, sem enginn veit enn hvem- ig endar, bregður birtu hingað heim. Sjálfstæðismenn á Alþingi og sum- ir framsóknarmenn hegðuðu sér eins bandarískir repúblíkanar á Alþingi síðasta kjörtímabil. Þeir virtust fríðlausir nema allt logaði í ófriði í kringum þá. Alvarlegasta brot þeirra var að koma í veg fyrir, að úrslit þjóðar- atkvæðagreiðslunnar 20. október 2012 um nýja stjórnarskrá væru virt. Með þeim gerningi var brotið blað. Alþingi lýsti lýðræðinu stríð á hendur með afleiðingum, sem engin leið er að svo stöddu að sjá fyrir endann á.

Í þjóðaratkvæðagreiðslunni lýstu 67% kjósenda stuðningi við jafnt vægi atkvæða og 78% lýstu stuðningi við persónukjör. Samt voru haldnar alþingiskosningar í apríl 2013 með gamla laginu eins og ekkert hefði í skorizt. Rétt hefði verið að halda þær kosningar með því fororði, að þær

yrðu síðustu þingkosningarnar með ójöfnu vægi atkvæða og án persónu- kjörs, að því tilskildu að nýtt þing staðfesti nýja stjórnarskrá í samræmi við úrslit þjóðaratkvæðagreiðslunnar. Þingkosningarnar í apríl 2013 skort- ir lögmati í þeim skilningi, að meiri hluti kjósenda hafði þá þegar hafnað gildandi kosningalögum.

Þetta er samt ekki allt. Með því að staðfesta ekki úrslit þjóðaratkvæða- greiðslunnar 2012 eyðilagði Alþingi möguleikann á að halda aðrar þjóðar- atkvæðagreiðslur, þ.m.t. þjóðar- atkvæðagreiðsluna, sem Alþingi lofaði að halda um væntanlegan aðildar- samning við ESB. Ef Alþingi van- virðir eina þjóðaratkvæðagreiðslu, eru þær allar marklausar. Skaðinn er verulegur, þar eð 73% kjósenda lýstu fylgi við aukio vægi þjóðaratkvæða- greiðslna að frumkvæði almennings í þjóðaratkvæðagreiðslunni 2012. Sjálfstæðisflokkurinn og með- reiðarsveinar hans hafa greitt lýð- ræðinu í landinu þungt högg. Eina færa leiðin til að bæta skaðann er, að Alþingi snúi við blaðinu og virði vafn- ingalaust úrslit þjóðaratkvæðagreiðsl- unnar 2012.